

REFLEKSIJE O "REFLEKSIJAMA"

JASMINA BAVOLJAK □ Galerija Klovičevi dvori, Zagreb

sl.1.-12. Izložba *Refleksije vremena 1945.-1955.*, Galerija Klovičevi dvori, Zagreb, 2012./2013.

Na kraju jednog radnog dana u Galeriji prišao mi je stariji gospodin i prokomentirao netom odgledanu izložbu: "Znate, gospodo, ja mislim da ste na završetku izložbe trebali napisati neki zaključak." Začudeno sam ga pogledala i zastala. Da, zanimljivo je što sve ljudi očekuju od izložbe. Možda bismo ih zaista trebali to i pitati.

Ova muzejska crtica zabilježena je uz izložbu *Refleksije vremena 1945. - 1955.*, koja se održala na drugom katu Galerije Klovičevi dvori od 12. prosinca 2012. do 10. ožujka 2013. godine.

Autorsku koncepciju i izbor djela potpisala je Jasmina Bovoljak, autor likovnog postava bio je Nedjeljko Mikac, a autor audiovizualnog postava Darko Bovoljak. Tijekom razgledavanja izložbe posjetitelji je cijelo vrijeme pratio autentičan zvuk onog vremena (radijske emisije, glazba, govori političara...) u trajanju od 60 minuta koji je montirao i izložbenim temama prilagodio Petar Vujačić.

Cilj izložbe nije bio definirati i dokazati *istinu* o vremenu o kojemu ona govori već joj je koncepcija bila dotaknuti se nekih fenomena toga društveno-politički i kulturno-umjetnički složenog razdoblja na čije je osnovne diskurzivne formacije upućivala i sama struktura izložbe organizirana oko ovih tematskih cjelina:

- od pionira do omladinca
- od vojnika do udarnika
- od drugarice do gospođe

- od maršala do *dandyja*
- od radija do televizije
- od rada do blagostanja.

Primarna želja autorice izložbe bila je prikazati ozračje tadašnjeg vremena i podsjetiti na dinamičnost i višestrukost društvenih procesa u poratnoj Hrvatskoj.

U koncepciji postava inzistiralo se na "stiliziranoj" dokumentarnosti i na ideji međusobnog isprepletanja različitih medija (audiozapisa, videozapisa, fotografija, originala i popratnih tekstova) koji su trebali potvrditi sveprisutni povišeni emocionalni naboj toga razdoblja. U svakoj je izložbenoj dvorani prikazan posebno montiran arhivski filmski materijal pronađen u Hrvatskome državnom arhivu, koji je bio obogaćen komentarima svjedoka i sudionika te je govorio o pojedinoj temi izložbe: oslobođenju Zagreba, uspostavi države, izborima, udarnicima, radnim akcijama, Golom otoku, Kumrovcu i sl. Mnoštvom fotografskih uvećanja pokušala se dočarati atmosfera prvih poratnih godina, a kroz cijelu se izložbu

provlačio raznorodan socrealistički umjetnički opus onog vremena. Raznolik kvalitetom i količinski imponantan, bio je postavljen tako da upozori na stvaralački, ali i propagandni zamah onog doba.

“Uzburkani” postav dojmljivih vizualnih i zvučnih efekata, kao i brojnost stručnih tekstova u katalogu izložbe trebali su, bez vidljivih ideoloških predznaka, približiti vrijeme neposredno nakon Drugoga svjetskog rata.

Današnje mlade generacije teško mogu razumjeti, a kamoli osjetiti potrebu za utopijom u životu i umjetnosti, koju su zaneseni sudionici tih turbulentnih godina uhodavanja socijalizma, unatoč vidljivim ograničenjima i pritiscima, neodoljivo osjećali. Zadatak koji su si postavili autori izložbe bio je dočarati tu impresiju.

Izložbeni predmeti stigli su iz svih relevantnih muzejskih institucija iz cijele Hrvatske (iz Zagreba, Kumrovcu, Klanjca, Osijeka, Karlovca, Pule, Pazina, Rijeke, Splita, Zadra, Dubrovnika), kao i iz privatnih kolekcija, a velik dio materijala vezanoga za hrvatske umjetnike i fenomen Josipa Broza Tita, zahvaljujući direktorici Katarini Živanović i kustosici Ani Panić, posuđeni su iz Muzeja istorije Jugoslavije u Beogradu. Brojnost darova što ih je Tito dobivao, kao i fascinacija, nametnuta ili stvarna, koju su prema njemu osjećali ljudi onog vremena, bila je važan segment izložbe; iz beogradskog Muzeja istorije Jugoslavije nisu posuđeni skupocjeni pokloni i štafete, već oni koje su predsjedniku Titu svakodneвно darivali obični građani, radne organizacije, škole i drugi kolektivi i pojedinci, trudeći se što više svojom zanatskom ili “umjetničkom” vještinom ugrađenom u te predmete oduševiti svoga vođu.

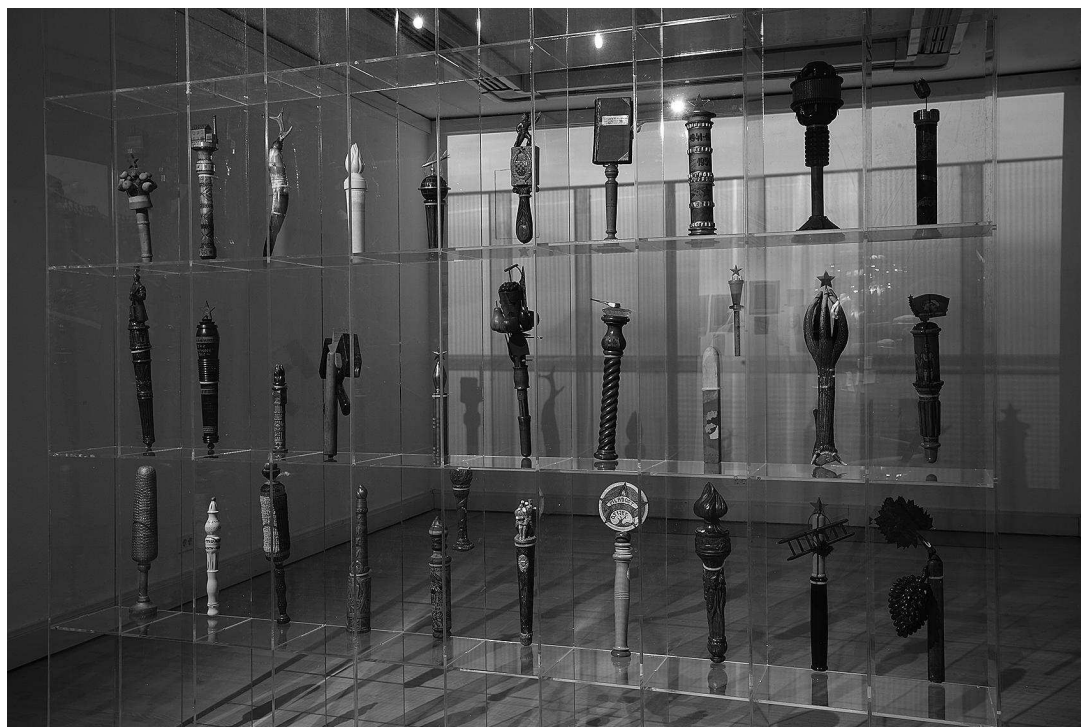
U kontrastu s tim narodskim darovima, za izložbu je posuđena njegova skupocjena garderoba i accessories, odlikovanja i nakit njegove supruge Jovanke koji je, uz popratne videozapise i fotodokumentaciju, govorio o glamuroznom životu na “dvoru” predsjednika. Na izložbi je prikazano više od 200 izložaka iz Srbije. Naime, iako je postojala realna opasnost da izloženih predmeta bude previše, autorica ju je svjesno prihvatila uz obrazloženje i pretpostavku da nakon te izložbe zasigurno dugo neće biti slične, da možda više neće biti ni prilike ni mogućnosti da se stvari posude te da je potrebno iskoristiti trenutak i mladoj publici prikazati što više zanimljivih i za današnje poimanje potpuno neobičnih stvari koje su, stavljene u kontekst današnjeg vremena, dobile sasvim novu kulturološku, povijesnu ako ne i umjetničku dimenziju.

Katalog koji je pratio izložbu uredila je Jasmina Bavoľjak, redigirao Igor Graovac, a dizajnirala Ivana Vučić (Hamper studio).

Podijeljen je na tri dijela: 1. *Povijest*, u kojemu je uvodni tekst napisao Igor Duda, a ostale tekstove Tomislav Anić i Ivan Grubišić; 2. *Umjetnost*, s tekstovima Jasmine Bavoľjak, Milice Radulović, Davorina Vujčića, Mara Grbića, Vladija Bralića, Daniela Rafaelića, Krešimira Mikića i Maše Kolanović; 3. *Društvo*, s tekstovima Renate Jambrešić Kirin, Reane Senjković, Nevene Škrbić Alempijević i sa zaključnim tekstom Leonide Kovač.

Na kraju kataloga nalazi se leksikon koji je uredio Igor Stanić, popis kataloških jedinica izloženih predmeta koje je uredila Katarina Srdarev te prijevod svih tekstova na engleski.

Izložbu je u Galeriji Klovićevi dvori vidjelo 6 200 posjetitelja, čemu su zasigurno pridonijeli sjajno dizajnirani plakati Ivane Vučić (Hamper studio), kao i atraktivni spotovi što ih je iz arhivskog materijala osmislio i režirao Vinko Grubišić (Jadran film), a koji su, uz pomoć medijskog pokrovitelja HRTV-a, često emitirani u elitnim terminima na televiziji.

Nakon završetka izložbe u Zagrebu zanimanje za nju pokazali su kolege iz Istre. Direktor Arheološkog muzeja u Puli Darko Komšo odlučio je investirati vlastita sredstva i prenijeti izložbu u Galeriju Sveta srca. Budući da se posuđeni materijal morao vratiti u Beograd, autorica izložbe je, uz pomoć kolega iz Povijesno-pomorskog muzeja u Puli i njihova ravnatelja Gracijana Kešca, izložcima, fotografijama i filmovima iz njihova fundusa, kao i zanimljivostima iz Titove rezidencije na Brijunima, uspjela istarskoj publici prilagoditi cjelokupnu izložbu te je učiniti atraktivnom i u drugom prostoru. U Puli je izložbu vidjelo više od 2 000 ljudi.

Da bi se dobio odgovor na pitanje s početka ovog teksta, bilo je potrebno provesti i neka istraživanja. Prosudba o nekoj izložbi najčešće je povezana s više ili manje vješto plasiranim mišljenjem u medijima te s marketinškim kampanjama koje najčešće utječu na cjelokupno javno mnijenje. Osim toga, uspješnost izložbe izravno se povezuje s brojem posjetitelja, dok se o njezinoj kvaliteti najčešće površno raspravlja. Katkad se struka referira na izložbu u stručnim i znanstvenim časopisima, ali što o projektu zapravo misli publika, nemoguće je utvrditi bez provedenog istraživanja. Radi prikupljanja mišljenja publike, Galerija Klovićevi dvori kao primarnim sredstvom koristi se knjigom dojmova (što je ustaljena praksa u hrvatskim muzejima), u kojoj školska djeca upisuju svoja opažanja te je stoga njezina uloga i relevantnost dvojbeni i ograničenog doseg. Sustavnih analiza i evaluacija nema. Ono što je potaknulo autoricu izložbe Jasminu Bavoļjak da krene u istraživanje bio je savjet suradnica koje su radile na pripremi *Strateškog plana Galerije*, da bez ozbiljnih analiza nema ni novih ni boljih rezultata rada, da ankete moraju biti sustavne i

dugotrajne, tj. da se trebaju provoditi na svim izložbama, bez obzira na to koliko one bile velike te da moraju trajati barem godinu dana kako bi se dobili pouzdani rezultati.

Želja autorice izložbe bila je da se ispitivanje provede na nekoliko razina i načina te da obuhvati sljedeće:

1. Sastavljanje ankete u kojoj će publici biti postavljena osnovna pitanja o njima (starosna dob, mjesto odakle dolaze...), osnovna pitanja o izložbi (što im se sviđa, što ne...), kao i osnovna pitanja o Galeriji (posjećuju li je, odlaze li u Art shop, što misle o zaposlenicima...).

2. Osnivanje fokus-grupa od studentske, dakle mlade populacije, među kojima će se provesti anketno istraživanje u obliku intervjua.

Za članove fokus-grupa autorica je odabrala studente povijesti s Hrvatskih studija u Zagrebu, pod mentorstvom jednoga od suradnika na izložbi - Tomislava Anića; studente povijesti umjetnosti s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, pod mentorstvom Ivana Bogavčića; studente Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, pod mentorstvom jedne od suradnica na izložbi Leonide Kovač i studente muzeologije s Filozofskog fakulteta u Zagrebu, pod mentorstvom znanstvenih novakinja i asistentica Željke Miklošević i Helene Stublić. Pretpostavljeno je da će studentima društvenih znanosti biti zanimljivo sudjelovati u istraživanju jer je riječ o izložbi koja je imala dodirnih točaka s njihovim studijem i odraz je povijesnih, umjetničkih i društvenih prilika, tj. politike.

Anketiranje u Galeriji Klovićevi dvori provodila je Katarina Srdarev, a istraživanje s fokus-grupama, uz pomoć autorice izložbe i mentora, vodile su kolegice s Katedre za muzeologiju i upravljanje baštinom Filozofskog fakul-

teta. Nakon završetka istraživanja priređen je i okrugli stol na kojemu su prezentirani rezultati ispitivanja¹ i na kojemu se razvila zanimljiva diskusija i rasprava o pojedinih temama. Moderator završnog okruglog stola bio je Martin Previšić, znanstveni novak i asistent na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu i jedan od suradnika u organiziranju izložbe.

Primljeno: 15. lipnja 2014.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

sl. 13.- 15. Arheološki muzej u Puli
Galerija Sveta srca, 2013.

1. Stublić, H., Bavoľjak, J., Srdarev, K. *Kad stvarnost pokuca na vrata ili o anketnim istraživanjima u području baštine*. U: *Istraživanje korisnika baštine*, Zavod za informacijske studije, Zagreb, 2014. str. 145-166.

REFLECTIONS ON "REFLECTIONS"

The exhibition *Reflections of the time 1945-1955* was held in Klovićevi dvori Gallery from December 12, 2012, to March 10, 2013. The conception and selection of works were by Jasmina Bavoljak, the exhibition design was by Nedjeljko Mikac, and the audio-visual set up by Darko Bavoljak. While looking around the exhibition visitors were constantly accompanied by authentic sounds of the time (radio broadcasts, music, politicians' speeches), lasting for 60 minutes, edited and correlated with the topics of the exhibition by Petar Vujačić.

The objective of the exhibition was not to define and prove the truth about the time spoken of; rather, the conception was to engage with some of the phenomena of this time, complex in its social and political issues, cultural and artistic phenomena. Its discursive formations were suggested by the very structure of the exhibition, which was organised around a number of thematic units. They included: children and teenagers in the communist party system; soldiers and shock workers; female comrades and ladies; marshal and dandy; radio and television; labour and prosperity.

The primary wish of the exhibition's creator was to show the atmosphere of the time and recall the dynamism and multifariousness of the processes in post-war Croatia. Essential in the conception of the set-up were the stylisation of the documentary and the idea of the intermingling of the different media (audio and video, photographs, original and secondary texts) which were intended to confirm the omnipresent heightened emotional charge of the time. In each exhibition room especially edited archival film material found in the Croatian State

Archives was shown. It was enhanced by the commentaries of witnesses and participants, and told of one of the themes of the exhibition: the liberation of Zagreb, the establishment of the new state, the elections, shock workers, work actions, the Goli otok prison camp, Kumrovec and others.

A large number of photographic enlargements were employed to conjure up the atmosphere of the first post-war years, and the heterogeneous socialist-realist artworks of socialist realism were a continuous thread in the exhibition. Diverse in quality and imposing in quantity, it was set up so as to draw attention to the creative and yet propagandist thrust of the time.

The choppy set-up of impressive visual and sound effects, as well as the numbers of well-informed articles in the catalogue, were there to make more familiar, without any visible ideological markings, the time immediately after World War II.

Exhibition objects came in from all the relevant museum institutions Croatia-wide – from Zagreb, Kumrovec, Klanjec, Osijek, Karlovac, Pula, Pazin, Rijeka, Split, Zadar and Dubrovnik. Also involved were private collections, and a large number of materials related to Croatian artists and the phenomenon of Josip Broz Tito were borrowed, thanks to director Katarina Živanović and curator Ana Panić, from the Museum of the Yugoslav History in Belgrade. The numbers of presents that Tito received, and the fascination that people either had foisted on them or genuinely felt for him, constituted an important segment of the exhibition. It was not the costly gifts and batons that were borrowed from the Museum of the History of Yugoslavia, rather the things that were given to President Tito every day by ordinary people, labour organisations, schools and other collectives and individuals, doing their best to delight their leader with the craft or artistic skills they had incorporated into these objects.